

FIATALKORÚAK REINTEGRÁCIÓJA

REINTEGRATION OF JUVENILE PRISONERS

Nagy Anita* – Molnár Luca**

Absztrakt

A büntetés-végrehajtás egyik legfontosabb feladata, hogy elősegítse az elítélteknek a társadalomba történő visszailleszkedését annak érdekében, hogy a társadalom jogkövető tagjává váljon, illetőleg, hogy megelőzze a bűnismétlést. Jelen tanulmányunk célja, hogy bemutassa a szabadságvesztés büntetés ideje alatt és ahhoz kapcsolódóan a fiatalkorúak reszocializációs nevelésének átfogó jellegét, fontosságát. Ismertetni szükséges azon eszközöket és módszereket, amelyek segíthetnek a bűncselekményt elkövető, sokszor antiszociális magatartást tanúsító fiatalok nevelésében, majd a társadalomba való beilleszkedésük megoldásában.

Kulcsszavak: prevenció, reintegráció, fiatalkorúak, szabadságvesztés, büntetés-végrehajtás

Abstract

One of the most important tasks of the prison system is to promote the reintegration of convicted persons into society in order for them to become law-abiding members of the community and to prevent reoffending. The aim of the present study is to present the comprehensive nature and importance of the resocialization and educational efforts directed at juveniles during and in connection with the execution of custodial sentences. It is necessary to outline the tools and methods that can assist in the education of young offenders—who often display antisocial behavior—and subsequently support their successful integration into society

Keywords: prevention, reintegration, juveniles, imprisonment, prison system

1. Bevezetés

Magyarországon 2015. január 1-jén lépett hatályba az új Büntetés-végrehajtási Kódex, azaz a 2013. évi CCXL. törvény (továbbiakban Bv kódex) amely fő prioritásaként fogalmazta meg a fogvatartottak társadalmi reintegrációját. A törvény hatálybalépésével a fogvatartottak jogi helyzete tovább strukturálódott, a reintegrációs eszköztár pedig jelentősen kibővült. A szemléletváltásnak köszönhetően a korábbi „nevelési tevékenység” fogalmát a „reintegráció” váltotta fel, amely a pozitív tudatformálás komplex és célzott folyamatára utal. Előtérbe került az oktatás (alap- és szakképzettség), a munkáltatás, valamint a mediációs lehetőségek alkalmazása és a bűnmegelőzésben való aktív részvétel ösztönzése is. Ezek alapján elmondható, hogy a helyreállító igazságszolgáltatás alapelvei egyre inkább érvényesülnek, és már nemcsak

* Prof. Dr. Nagy Anita, egyetemi tanár, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi kar, Bűnügyi Tudományok Intézete, anita.nagy@uni-miskolc.hu.

**Molnár Luca, ötödéves nappali tagozatos joghallgató Miskolci Egyetem Állam és Jogtudományi Kar, tappancs2000@gmail.com

a büntetések következetes és arányos szankcionálása a cél, hanem az elítéltek társadalomba való visszailleszkedése is. A jogszabály nagy hangsúlyt fektet a fogvatartottak és a hozzátartozóik közötti kapcsolattartás erősítésére, így 2015-től mobiltelefonok segítségével tarthatják egymással a kapcsolatot. A hatékony reintegráció érdekében elengedhetetlen a szabadulás utáni jogkövető életmód kialakításához szükséges feltételek biztosítása, amelyben 2015. január 1-től a reintegrációs tisztek mellett a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelők nyújtanak támogatást. Emellett elindul a reintegrációs őrizet új jogintézménye, amely során az arra jogosult elítélteket a szabadságvesztés letöltése előtt, saját otthonában helyezik felügyelet alá és nyomkövető eszközzel ellenőrzik.

A Bv kódex új alapokra helyezte a fogvatartottak kezelését, amelynek egyik kulcseleme a befogadás során történő kockázatelemzés volt. A kijelölt büntetés-végrehajtási intézetekben prediktív (előrejelző) mérőeszközök segítségével végezték el a kockázatelemzési tevékenységet, annak érdekében, hogy megállapítsák, hogy az adott személy mekkora kockázatot jelent a büntetés-végrehajtási intézet biztonságára, valamint a szabadulását követően milyen eséllyel követhet el újabb bűncselekményt. Az eljárás során olyan tényezőket vesznek figyelembe, mint a fogvatartott előélete, bűnelkövetési mintázatai, pszichoszociális jellemzői, viselkedése, valamint a fogvatartási körülményekhez való alkalmazkodási képessége. A kapott eredmények alapján határozzák meg a rezsimekategoriókat és a sikeres reintegrációhoz szükséges programokat, melynek célja célzottan támogatni az egyénre szabott beavatkozási lehetőségek biztosítását. „A progresszív rezsimszabályok összefoglalóan egy olyan tevékenység- és teljesítmény alapú osztályozási rendszer, ahol a besorolás és az előmenetel az elítélt együttműködési hajlandóságán és motivációján alapul.”¹

Az újra szabályozás azonban több régóta fennálló probléma és szakmai igény miatt vált szükségessé.

A rezsimszabályok merevsége: A 2015-től hatályos rendszerben a fogvatartottak fix rezsimekbe (szigorú, általános, enyhébb) sorolódtak, amelyek nem tükrözték kellően az egyéni kockázatokat és szükségleteket. Ez a rendszer nem motiválta a szükséges mértékben az elítélteket a pozitív viselkedésre, hiszen nem tette lehetővé az előrehaladásukat.

A „nevelés” fogalmának túlzottan szűk értelmezése: A korábbi rendszer „nevelési tevékenységként” értelmezte a reintegrációs munkát, azonban ez a megközelítés nem fedte le a sikeres reintegrációhoz szükséges komplex célrendszert a társadalomba való visszailleszkedés érdekében. Felmerült a korszerű eszközök használatának szükségessége, mint: a készségfejlesztés, konfliktuskezelés, családi kapcsolatok fejlesztésének szerepe a sikeres reintegrációban.

Motivációs rendszer hiánya: A rezsimerendszer nem volt kellően átlátható és ösztönző a fogvatartottak számára, ugyanis hiányzott belőle egy olyan eszköz, mint a mostani kreditrendszer, amely világos keretek között jutalmazza az elítélteket és visszaadja annak a felelősségét, hogy a fogvatartott maga alakíthassa a mindennapi életét.

Egyéni kockázatkezelés hiánya: A korábbi rendszer nem alkalmazott rendszerszintű kockázatelemzést, így a fogvatartottak ugyanazon szempontok mentén kerültek elhelyezésre. Fontos szempont azonban a „börtönközösségek” zavartalan alakulása érdekében, hogy azok, akik biztonsági vagy visszaesési kockázatot jelentenek, ne vegyüljenek azokkal, akik nem, hiszen az rombolhatja az együttműködési hajlandóságot és a személyes motiváció kialakulását és fenntartását.

Megváltoztak a szakmai és társadalmi elvárások: Megnövekedett annak az igénye, hogy a büntetés-végrehajtás valós esélyeket biztosítson az elítéltek számára, hogy

¹ RANGA Attiláné – VÖRÖS Erzsébet: *Büntetés-végrehajtási reintegrációs ismeretek*. Büntetés-végrehajtási szervezet oktatási, továbbképzési és rehabilitációs központja, Budapest, 2018, 17.

visszailleszkedhessenek a társadalomba. Ez azért is nagyon fontos mert a társadalom érdeke is a sikeres reintegráció, nem csak az elítélté.

Eltérő intézeti gyakorlatok: Az új rendszer egységes eljárásokat vezetett be, ugyanis a régi szabályokat az egyes intézetek eltérő módon értelmezték, ami egyenlőtlenségekhez vezetett az elítéltek terén.

Ezek a pontok mind alátámasztják, hogy egy korszerűbb, komplexebb megközelítésre volt szükség a sikeres reintegráció érdekében, amely a 2024-es kategória- és kreditrendszer bevezetésével valósult meg.

2024. március 1-jén lépett hatályba a 2013. évi CCXL. törvény „a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és szabálysértési elzárás végrehajtásáról” módosítása, amely során bevezetésre került a kategória- és a kreditrendszer. Az új szabályozás egyedül az elítéltekre vonatkozik. A letartóztatottak, az elzárásra ítélték, valamint azok, akik a közérdekű munka és a pénzbüntetés helyett szabadságvesztésüket töltik, nem tartoznak a kategóriarendszer hatálya alá, számukra a korábbi szabályozás alkalmazandó.

2. A reintegráció fogalma

A Büntetés-végrehatási Kódex meghatározása alapján a reintegráció magában foglal minden olyan tevékenységet, illetve programot, amelyek hozzájárulnak a fogvatartottak társadalomba való visszailleszkedésének eredményességéhez, illetve a speciális prevenció sikeréhez.²

„Reintegrációs program: az elítélt munkaerő-piaci integrációjának elősegítését, a befogadást megelőző életkörülményeiből, életviteléből eredő hátrányok csökkentését, személyisége és szociális készségei fejlesztését célzó reintegrációs programok, foglalkozások.”³

A prevenció – azaz a megelőzés, és a társadalmi reintegráció – vagyis a bűnelkövetők visszailleszkedésének támogatása, szorosan összekapcsolódhatnak. Amikor az állam segítséget nyújt egy fogvatartottnak vagy javítóintézeti neveltnek abban, hogy büntetése letöltése után miként élhet újra teljes életet, amely megfelel a társadalmi normáknak és természetesen saját elvárásainak is, ezzel nemcsak az újrakezdést támogatja, hanem a bűnisméltés megelőzését is szolgálja.

A fiatalokorúak büntetőjogában a prevenció elsősorban arra irányul, hogy csökkentse az esetükben fennálló veszélyforrásokat, valamint megelőzze a deviáns életmód kialakulását. A fiatalokorúak bűnmegelőzése jóval összetettebb feladatot ró mind az államra, mind a társadalom egészére, mint a felnőtteké, mivel a fiatalok személyisége még formálódóban van.

A bűnmegelőzésnek egy háromszintű modellje ismert. Elsődleges bűnmegelőzés az egész társadalomra kiterjedő általános követelményeket fogalmaz meg a bűnelkövetés megelőzése terén, a másodlagos bűnmegelőzés már konkrét veszélyeztetett helyzeteket, körülményeket, deviáns csoportokat céloz meg, míg a harmadlagos prevenció „a már elkövetővé vagy áldozattá váltak újbóli kriminális érintettségének megakadályozását szolgálja.”⁴

A büntetés-végrehajtási intézetben zajló reszocializációs folyamat első lépcsőfoka a befogadás. Általános gyakorlat szerint a fiatalokorú elítéltet felkészítő részlegbe helyezik el, kivéve abban az esetben, ha előzetes letartóztatását is ugyanabban az intézetben hajtották végre,

² RANGA– VÖRÖS: i.m., 4.

³ Bv. tv. 82. § (5) bek.

⁴ VÓKÓ György: A büntetési teóriák racionalitásai, *Büntetőjogi Szemle*, 2012/1., 38.

és a szükséges vizsgálatokat már elvégezték. Ettől függetlenül azonban a nevelési terv elkészítése és végrehajtása ezekre az esetekre is kötelező.

A nevelési terv konkrétan meghatározza a fiatalok elhelyezését a megfelelő csoportban, az iskoláztatás formáját, a munkakör és munkahely kijelölését, valamint – szükség esetén – terápiás vagy rehabilitációs csoportokban való részvételét is.

3. Kockázatelemzési és Kezelési Rendszer (KEK) és a Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet (KKMI)

A büntetés-végrehajtás az elítélteket már a szabadulás utáni időszakra is hivatott felkészíteni, tehát nem csupán a szabadságvesztés végrehajtására korlátozódik. Ennek a megvalósítását segíti a KEK és a KKMI rendszer működtetése.

A 2013. évi CCXL. törvény képezi a két rendszer alapját. Ezáltal a büntetés-végrehajtási intézményekben előtérbe helyeződik az egyéni bánásmód és a progresszív rezsim alkalmazása, amely a reintegrációt segíti.

E törvény értelmében a kockázatelemzési és kezelési rendszer az elítélt visszaesési és fogvatartási kockázatának a felmérése, értékelése és kezelése érdekében kialakított és működtetett rendszer.⁵

3.1. Kockázatelemzési és kezelési rendszer

2018-tól vezették be a KEK rendszert a magyar büntetés végrehajtásban történt szemléletváltozásoknak köszönhetően. Az objektív kockázatelemzés bekerült a szakmai gyakorlatba, így az elítéltek már személyre szabott bánásmódban részesülhetnek a sikeres reintegráció érdekében, így tehát megvizsgálják az elítélt reintegrációs esélyeit és meghatározzák, hogy milyen rezsimbe kerül, valamint, hogy milyen fejlesztő programokon vehet részt. Meghatározzák azt is, hogy milyen fokozatú biztonsági besorolásban tölti le a büntetését.

Az egységes kockázatelemzési és -kezelési rendszer működtetése tehát a büntetés megkezdésétől a befejezéséig végigkíséri az elítéltet, megfelelő információt szolgáltatva a szabadságelvonás alatti és a szabadulása utáni jogkövető magatartása valószínűségére vonatkozóan.⁶

A kockázatelemzés három esetét különböztethetjük meg a fogvatartás során:

- 1.) A közvetlen befogadást követő kockázatelemzési eljárást elsődleges kockázatelemzésnek tekintjük. Ennek során a szakterületek számára rendelkezésre álló idő alatt rögzítésre kerül az aktuálisan hozzáférhető adat és információ.
- 2.) A KEK rendszer és a reintegrációs tevékenység folyamatjellege miatt időszakos felülvizsgálati kockázatelemzés 6 havonta szükséges. Ennek során a kockázati csoportok szerinti kockázati szintek felülvizsgálata történik meg.
- 3.) Abban az esetben, ha a fogvatartás kockázatára negatív hatással bíró életeseemény történt, vagy annak bekövetkezési kockázata magas, rendkívüli kockázati besorolás szükséges.

„A kockázatelemzés célja, hogy a visszaesést, továbbá a szakmai kockázatokat jelentő veszélyes magatartásokat vagy fogvatartási jellemzőket a lehetőségekhez mérten preventív

⁵ Bv. tv. 82.§

⁶ SCHMEHL János: Új utakon a büntetés-végrehajtás, *Belügyi Szemle*, 2015/11., 27–52., 36. elérhető: https://real.mtak.hu/132059/1/schmehl_2015.pdf (megtekintés: 2025. 10. 23.)

jelleggel kiszűrje, előre jelezze, illetve a várható bekövetkezés alapján kockázati kategóriába sorolja.”⁷

A KEK rendszer részei:

- a kockázatelemzésre szolgáló Prediktív Mérőeszköz /PME/
- a kimutatott kockázatokra irányuló speciális kezelési programok,
- illetve a progresszív rezsimszabályok

A prediktív mérőeszköz által mért kockázati tényezők: öngyilkosság, agresszív viselkedés, pszichoaktív szerhasználat, fogolyszökés, fogvatartotti hierarchiában várhatóan alacsony státusz, fogvatartotti hierarchiában várhatóan magas státusz.⁸

A felmérés során így a fogvatartott várható viselkedésének valószínűségét a kockázatelemzés során alacsony, közepes, vagy magas kockázatúnak értékelhetik.

A KEK rendszer másik eleme a kockázatkezelés. A kockázatelemzés során feltárt kockázatok mérséklésére szükséges, hogy egy megfelelő megoldási lehetőség álljon rendelkezésre. Ebbe a körbe tartozik a biztonsági intézkedések köre (olyan kockázatokra jelent válaszreakciót, mint a szökés), illetőleg a kockázatok csökkentését szolgáló reintegrációs programoknak is fontos szerepe van.

3.2. Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet (KKMI)

A KKMI a KEK Rendszer alapján elvégzi a törvényben meghatározott elítéltek kockázatelemző, valamint az egyéb reintegrációs programokat és döntéseket elősegítő vizsgálatát.

Az egy év hat hónapot meghaladó tartamú szabadságvesztésre ítélt személyt a KKMI-ben kell elhelyezni, ha várható szabadulásáig több mint egy év van hátra. A KKMI-ben az elítélt elhelyezése legfeljebb harminc napig tarthat, amit a KKMI főigazgatója indokolt esetben további harminc nappal meghosszabbíthat.

A KKMI-ben eltöltött időszak kockázatértékelési összefoglaló jelentéssel zárul, amely tartalmazza az elítélt befogadásakor mért általános – visszaesési és fogvatartási – kockázatát, meghatározza a kockázat csökkentéséhez szükséges egészségügyi, pszichológiai, biztonsági és reintegrációs feladatokat, amelyet a bv. intézetnek a reintegrációs tevékenysége során figyelembe kell vennie. Az elítéltet tájékoztatni kell a kockázatértékelési összefoglaló jelentés tartalmáról, valamint a javasolt visszaesési és fogvatartási kockázatot csökkentő reintegrációs programok igénybevételéről.

A KKMI feladata ellátása során az alábbi vizsgálati eljárásokat alkalmazza:

- a) személyes interjúk,
- b) kérdőívek,
- c) pszichodiagnosztikai tesztek,
- d) egészségügyi vizsgálati módszerek.⁹

A KKMI alapvető feladata, hogy szakmai háttérrel biztosítson az elítéltek egyéni bánásmódjának megtervezéséhez. Tevékenységét három fő pillér határozza meg: a személyiségvizsgálat, a reintegrációs javaslatok kidolgozása, valamint az új módszertani megoldások fejlesztése. A személyiségvizsgálat során átfogó értékelés készül, amely feltérképezi az elítélt pszichológiai állapotát, társas kapcsolatait és kriminológiai előzményeit.

⁷ SCHMEHL János – PALLO József (szerk.): Korszakváltás a büntetés-végrehajtásban. útmutató a 2013. évi CCXL. (Bv.) törvény megismeréséhez, Büntetés-végrehajtás Tudományos Tanácsa, Budapest, 2015, 48. elérhető: https://bm-tt.hu/wp-content/uploads/2022/02/Korszakvaltas_LO-RES.pdf (megtekintés: 2025.10.23.)

⁸ RANGA– VÖRÖS: i.m., 5.

⁹ 16/2014. (XII.19.) IM rendelet 30.§ (2) bekezdés

Az Intézet fontos feladata továbbá a kockázatkezelési vizsgálat elvégzése, amely az elítélt veszélyességi szintjének megállapítását szolgálja. A részletes helyzetfeltárás és anamnézis után kerül sor az elítélt egyéni szükségleteihez igazított fejlesztési terv és reintegrációs javaslat elkészítésére, amely az egyéni bánásmód alapját képezi.¹⁰

A kidolgozott javaslatok irányadóak lesznek a büntetés-végrehajtási intézetek számára az elítéltek kezelésében. Az Intézet folyamatosan dolgozik a módszertanok fejlesztésén, új eljárások és protokollok kialakításán, hogy a jövőben még hatékonyabban tudja segíteni a büntetés-végrehajtási intézetek munkáját.¹¹

4. Reintegráció eszköztára

Bv. kódex értelmező rendelkezésében definiálja a reintegrációs programot, mely az elítélt munkaerő-piaci integrációjának elősegítését, a befogadást megelőző életkörülményeiből, életviteléből eredő hátrányok csökkentését, személyisége és szociális készségei fejlesztését célzó reintegrációs programok, foglalkozások összességét jelenti.¹²

A fogvatartottak társadalomba való visszavezetése több lépésből álló folyamat, amely magában foglalja az oktatás, a munkavállalás és a mentális egészség fejlesztését. Az integrációs programok révén csökkenthető annak esélye, hogy az elítéltek újra bűncselekményt kövessenek el, miközben a fogvatartás ideje alatt fokozatosan felkészülhetnek a sikeres visszailleszkedésre.

A bv. intézeten belüli felkészítést gondozásnak nevezzük, melyet a büntetés-végrehajtási pártfogó a reintegrációs tiszttel együttműködve lát el. Hosszabb tartamú szabadságvesztést töltő elítélt esetében szabadulásra felkészítésről, míg a rövid tartamú szabadságvesztést töltő elítélteknél társadalmi kötődés programban való részvételről beszélhetünk. Utóbbi azt a célt szolgálja, hogy a fogvatartott ne szakadjon ki abból a közegből, melyben a szabadságvesztést megelőzően élt.¹³

5. A reintegráció eszközei és lehetőségei a jelenlegi rendszerben

5.1. Oktatás és képzés a büntetés-végrehajtásban

A magyar büntetés-végrehajtási rendszer a hatályos jogszabályok¹⁴ adta kereteken belül kiemelten kezeli az elítéltek oktatásának kérdését, mivel a tanuláshoz való jog a szabadságvesztésüket töltők számára is biztosított kell, hogy legyen. A reintegrációs törekvések egyik alapvető pillére az oktatás, amely lehetőséget nyújt a fogvatartottaknak arra, hogy megszerezzék legalább az alapfokú iskolai végzettséget, gyakorlati ismeretekhez jussanak, illetve megismerkedjenek a munka világának szabályaival és normáival. Az oktatási programokat az elítéltek sajátos körülményeihez igazodva szükséges kialakítani. Az iskolai és szakmai képzések jelentős szerepet töltenek be a büntetés-végrehajtási intézményekben, hiszen hatékony eszközei a társadalomba és a munkaerőpiacra történő visszailleszkedés elősegítésének.

¹⁰ TANÁCS Tímea – HORVÁTH Ákos – FARKAS Gábor: *Rendfokozati vizsga tananyag főtisztek részére.*

https://bmkszf.hu/dokumentum/3441/rendfokozati_vizsga_tananyag_fotiszi_bv.pdf (megtekintés: 2025.10.23.)

¹¹BVOP: *Kategória besorolás módszertana*

https://bv.gov.hu/sites/default/files/kategoria_besorolas_modszertan_kkmi.pdf

(megtekintés: 2025.10.23.)

¹² Bv.tv. 82. §

¹³ NAGY Anita: *Büntetés-végrehajtási jog európai kitekintéssel*, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2017, 203. o.

¹⁴Bv. tv. 83. § (1) bekezdés

A társadalomba történő visszavezetés elősegítésére az intézmények lehetőséget biztosítanak az oktatásban (alap-, közép-, felsőfokú) való részvételre is. Az oktatásban való részvétel 16 éves kor felett önkéntes alapon működik. A büntetés-végrehajtási intézményekben folyó oktatást civil szervezetek végzik együttműködési megállapodás alapján.

A tanulás kulcsfontosságú tényező a társadalomba való sikeres visszailleszkedéshez, ezért a büntetés-végrehajtási intézetek mindegyikében folyik oktatás. Nem csak maga a fogvatartás korlátozza a tanulási lehetőséget, hanem a rossz szociális helyzetből adódó aluliskolázottság és a tanulási nehézségek is. A modern szemléletű büntetés-végrehajtás nagy hangsúlyt fektet az elítéltek nevelésére és tanulási képességeik fejlesztésére, de elengedhetetlen a tanulási környezet folyamatos fejlesztése és pedagógusok, reintegrációs tisztek megfelelő felkészítése is.¹⁵

A foglalkozások során nemcsak szakmai tudást, hanem olyan alapvető készségeket is fejlesztenek, mint a kommunikáció, konfliktuskezelés, problémamegoldás és csapatmunka, amelyek kulcsfontosságúak a sikeres társadalmi beilleszkedéshez. Az új készségek elsajátítása hozzájárul az önértékelés javításához, ami elengedhetetlen a szabadságvesztés pszichés terheinek kezelésében és a szabadulás utáni újrakezdésben. Az oktatási programokon keresztül a fogvatartottak könnyebben találják meg helyüket a közösségekben és a munkahelyeken, így csökken a társadalmi kirekesztettség érzése.

A fiatalokorú fogvatartottak esetében az iskolai oktatásban való részvétel még hangsúlyosabb szerepet kap, mint a felnőttek esetében. A fiatal elítéltek jelentős része éretlen személyiséggel, alacsony szintű neveltséggel, valamint sérült szocializációs háttérrel érkezik a büntetés-végrehajtási intézménybe. A civil életük során gyakran nélkülözték a stabil családi környezetet és a követendő, pozitív példákat, így sem megfelelő lehetőségük, sem belső motivációjuk nem alakult ki arra, hogy komolyan foglalkozzanak tanulmányaikkal. Az oktatási eszközök alkalmazása a fiatalokorúak igazságszolgáltatási rendszerében egyaránt tekinthető igazságszolgáltatási és jóléti kérdésnek.

E célok mind egy közös irányba mutatnak: az oktatás segítségével a fiatal munkaerőpiaci esélyeinek növelésére, mégpedig úgy, hogy nem csupán tanulási és szakmaszerzési folyamatban vesz részt, hanem képessé válik a munkavégzésre és a társadalmi beilleszkedésre is.

„Az oktatásban vagy szakmai képzésben részt vevő fiatalokorúak – a szabadságvesztés végrehajtási fokozatára tekintet nélkül – azonos tanulmányi osztályba, illetve tanulócsoportha is beoszthatók.”¹⁶

A 18. életévüket betöltött fiatalokorúak általános iskolai oktatásban való részvétele önkéntessé, a büntetés-végrehajtási intézetnek pedig feladatává válik, hogy a részvételben a fiatalokorúakat érdekeltté tegye. Ezt segíti elő az a szabály, amely szerint: „Az általános iskolai, illetve az első szakmai végzettséget adó iskolarendszerű képzésben részt vevő fiatalokorúakat a végzettség megszerzéséhez szükséges képzési idő alatt munkavégzési kötelezettség, és a tartására fordított költségekhez való hozzájárulás nem terheli.”¹⁷

Az alapfokú oktatásban résztvevők tanszereit, tankönyveit és az oktatás egyéb költségeit a bv. szervezet kötelezően biztosítja, az egyéb oktatási formákban résztvevők számára a költségek csupán biztosíthatók. Az általános iskolai, a középiskolai és a szakiskolai oktatásban résztvevők a vizsgákra, beszámolókra való felkészüléshez tanévenként a munkavégzés alól legalább 5 munkanapra fel kell menteni. A tanulmányokat folytató részére az oktatási napokon

¹⁵ DI BLASIO Barbara – ÁCS BÍRÓ Adrienn: A börtönoktatás hatékonyságának vizsgálata női fogvatartottak körében. *Iskolakultúra*, 32. évf., 2022/10. szám. 7.

¹⁶ a 6/1996. (VII.12.) IM rendelet 211. §

¹⁷ 6/1996. (VII.12.) IM rendelet 216. §

– az oktatási időt nem számítva – egy óra munkaidő-kedvezmény jár. A szabadság számításánál munkanapként figyelembe kell venni az alap- és középfokú, valamint a szakmunkás iskolarendszerű képzésben, továbbá a szakképzésben részt vevő fogvatartottaknak az elméleti oktatáson, illetve a vizsgára való felkészüléshez biztosított idő miatt a munkahelytől távol töltött időt. Az oktatási intézmény a fogvatartásra való utalás nélkül állítja ki az iskolai végzettséget, szakképzettséget vagy egyéb képzettséget igazoló bizonyítványt, oklevelet.¹⁸

5.2. Munka a büntetés-végrehajtásban

A munkáltatás a foglalkoztatás egyik része. A fogvatartottak munkával való ellátása és az abból eredő jogviszony eltérő a szabad életviszonyokhoz képest. A fogvatartottak munkavégzése a szabadságvesztés végrehajtása során a büntetés-végrehajtási jogviszony keretében történik. A munkavégzést fiatalokorúak esetén azok életkori sajátosságaihoz, szellemi és testi képességeihez, érdeklődésükhöz közelállónak, valamint a munkaerőpiaci szükségletekhez egyaránt alkalmazkodónak kell lennie.

A Munka Törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. évi törvény (továbbiakban: Mt.) szabályozza az életkori sajátosságokhoz igazodó normákat. Eszerint az Mt. a munkaviszony létesítésének feltételét életkorhoz köti, azaz egyértelműen meghatározza, hogy munkavállaló csak az lehet, aki a 16. életévét betöltötte. Az általános szabály alól kivételt képez az általános iskolában, szakiskolában, középiskolában nappali rendszerű képzés keretében tanulmányokat folytató tanuló, aki az iskolai szünet alatt munkaviszonyt már akkor is létesíthet, ha a 15. életévét betöltötte. A 16. éven aluli fiatalokorú munkaviszonyának létesítéséhez azonban a munkáltatónak be kell szereznie a törvényes képviselő (pl. szülő, gyám, gondnok, vagy a nevelőintézet vezetője) hozzájárulását is. A munkáltatónak egy írásbeli nyilatkozatot kell kérni a törvényes képviselőtől, amiben kijelenti, hogy a munkaviszony létesítéséhez hozzájárul. A hozzájáruló nyilatkozat beszerzése nemcsak az első, hanem - a 16. éves életkori határig - bármely újonnan létesítendő munkaviszony megkezdése előtt szükséges.

Nyilvánvalóan a munkával foglalkoztatás keretén belül a fiatalokorú elítélteknél figyelemmel kell lenni az életkori sajátosságokból fakadó általános munkajogi korlátokra. Mindezek mellett azonban kívánatos, hogy a fiatalok esetében fokozottan figyeljen az intézet arra, hogy olyan munkáltatást biztosíthasson a fogvatartott részére, amely egyben szakképzést is ad. „Szakképzésre kiterjedő munkát kell felajánlani azon fogvatartottak számára, akik képesek a lehetőséggel élni, különösen pedig a fiataloknak.”¹⁹

A fiatalokorúak esetében nagy szükség van a folyamatos, állandó elfoglaltság biztosítására. Az elítéltek sikeres társadalmi beilleszkedésének egyik alapfeltétele, hogy elismerjék a munka társadalmi szükségességét, megszokják a rendszeres és fegyelmezett munkavégzést. A jó magaviseletű, első büntetésüket töltők akár külső munkahelyen is dolgozhatnak, így nem rekesztődnek ki teljesen a társadalmi életből, amelybe nemsokára vissza fognak kerülni.²⁰

¹⁸ CZENCER Orsolya: Az oktatás mint reszocializációs eszköz a fiatalokorúak büntetés-végrehajtási intézeteiben. *Börtönügyi Szemle*, 2018/3.szám, 10.

¹⁹ Európa Tanács, Európai Börtönsszabályok, Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága által, 2006.január 11-én elfogadott, R 2006/2. Ajánlása, 26.5. pont.

²⁰ TUSKE János: A nevelői tevékenység tapasztalatai a Bács-Kiskun megyei bv. intézetben, *Börtönügyi Szemle* 2003/3. szám, 53.

Az is megállapítható, hogy a rendszeres munkavégzés rövidtávon tartalmas időtöltésként, a konfliktusok és feszültségek megelőzésére, levezetésére, új szakmai és szociális készségek elsajátítására és nem utolsósorban kereseti lehetőségként is szolgálhat. Ugyanakkor viszont a munkának nagyon komoly személyiségfejlesztő hatása is van, hiszen fejleszti a szociális teljesítmény motivációt, valódi munkatapasztalathoz segíti az elítéltet, felkelti az érdeklődését az alternatív életvezetési lehetőségek iránt.

Emellett a munkavégzés révén a fiatalok saját jövedelemhez juthatnának, és olyan *szakmai ismereteket* sajátíthatnának el, amelyek a szabadulás után *valós munkaerő-piaci esélyeket* teremthetnek számukra. Egy megfelelő szaktudással és gyakorlati tapasztalattal rendelkező személy ma jó eséllyel tud elhelyezkedni a munka világában.

5.3. Reszocializációs-nevelési programok

Ezzel együtt a kialakulatlan személyiség miatt könnyen befolyásolhatóak, gyenge önkontrollal és realitásérzékkel rendelkeznek. Mindezen jellemzők mellett a legtöbben hátrányos helyzetű családokból érkeznek, nehéz anyagi és szociális gondokkal küszködnek, gyakran előfordul a családban az „elítélt” minta az apa vagy testvér kapcsán. Egyes fogvatartottak olyan súlyos gyerekkori traumákkal, bántalmazással, vagy hanyagolással érkeznek, hogy a kárt helyreállítani lehetetlen. Vannak olyan fiatalok is, akik nem akarnak változtatni az életükön, hiszen számukra ez a megszokott, a normális és szeretik is ezt az életformát. Ilyen háttérrel megtörténik a baj, bekerülnek az intézetbe, ahol szembesülnek a zárt rácsokkal, szigorú fegyelemmel és főleg a hasonlóan problémás zárkatársakkal. Ebben a helyzetben az intézet nevelő hatása lényegesen lecsökken a többi körülményhez képest.

A Bv. tvr. 38. § (7) bek. szerint a szabadságvesztés végrehajtásának feladata, hogy fenntartsa az elítélt önbecsülését, fejlessze a felelősségérzetét, és ezzel elősegítse, hogy felkészüljön a szabadulása utáni, a társadalom elvárásának megfelelő önálló életre.²¹ Az előbbi feladat végrehajtása érdekében fel kell használni a szükséges gyógyító, oktató, erkölcsi és szellemi erőforrásokat, biztosítani kell a rendszeres munkavégzés feltételeit.

Az egyéni reszocializációs nevelési foglalkozások: A fiatalok fogvatartottak személyiségének változásán lehet legjobban nyomon követni az egyéni foglalkozások hatékonyságát, elsősorban a kezdeti beilleszkedési nehézségek csökkenése terén, másodsorban a rendhez, szabályokhoz való alkalmazkodásban. Az egyéni foglalkozások segítséget nyújtanak abban, hogy a fiatalok többsége szabaduláskor rendelkezzen távlati célokkal, melyek véghezvitelével remény nyílik arra, hogy a társadalom hasznos tagjává váljanak. Az egyéni foglalkozások tulajdonképpen a börtön kapuján való belépéssel kezdődnek, ugyanis a legelső egyéni foglalkozás maga a befogadás. A már részleteiben bemutatott befogadás a reszocializációs nevelés első állomása.

5.4. Kapcsolattartás a családdal és a társadalommal

A bűnözővé válás folyamatában, valamint az ismételt bűnelkövetésben meghatározó szerepet játszik a bizonytalan családi háttér és a bántalmazással terhelt gyermekkor. Ugyanakkor ennek ellenkezője is igaz: a családi és társadalmi kapcsolatok minősége kulcsfontosságú a bűnözés megelőzésében, a speciális prevencióban és a reintegráció sikerében. A család tehát nemcsak a bűn kialakulásának színtere lehet, hanem a gyógyulás és a pozitív változás forrása is.

²¹ 2013. évi CCXL. törvény

Az Alaptörvény rögzíti, hogy mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását és jó hírnevét tiszteletben tartsák.²²

A szabadságvesztés végrehajtása során a bv. intézet az e fejezetben, valamint az egyes kategóriákra vonatkozó jogszabályi rendelkezések szerint, a társadalomba való beilleszkedés érdekében elősegíti, hogy az elítélt fenntarthassa és fejleszthesse hozzátartozóival, más személyekkel, valamint a reintegrációs célkitűzéseket elősegítő külső szervezetekkel való kapcsolatát.²³ Bár a szabadságvesztés-büntetés – nevéből adódóan – megfosztja az elkövetőt személyes szabadságától, az eredményes társadalmi visszailleszkedés érdekében elengedhetetlen a kapcsolattartás különböző formáinak biztosítása. Egyrészt alapvető szerepet játszik a normalizáció folyamatában, ezáltal elősegíti a reintegrációt. Másrészt számos alapvető jog – például a levelezéshez, a családi élethez és a véleménynyilvánításhoz való jog – gyakorlásának is előfeltétele.²⁴

A büntetés-végrehajtási intézetek a fogvatartottak számára többféle kapcsolattartási formát biztosítanak, amelyek célja a családi és társadalmi kötelek megőrzése, illetve megerősítése. Ezek a lehetőségek nemcsak az elítéltek mentális és érzelmi jólétét segítik elő, hanem fontos szerepet játszanak a sikeres reintegráció folyamatában is. A Bv. törvény a kapcsolattartás alábbi eseteit rögzíti:

- levelezés,
- telefonbeszélgetés a bv. intézet által biztosított telefontal és telekommunikációs eszköz útján történő kapcsolattartás,
- csomag küldése és fogadása,
- látogató fogadása,
- látogató bv. intézeten kívüli fogadása,
- kimaradás,
- eltávozás,
- reintegrációs eltávozás.²⁵

A kapcsolattartás a család és a hozzátartozók fokozottabb bevonását is jelenti. Lehetőségek:

- háromhavonta ún. családi konzultáció tartható
- családterápiás foglalkozáson is részt vehet²⁶
- a bv. pártfogó felügyelő a társadalomba való eredményes visszailleszkedés érdekében a fiatalokorúnak a szabadulást követő életterve kialakításához és a megvalósítás támogatásához családi vagy csoportos döntéshozó megbeszélést szervezhet.²⁷

A rendszeres kapcsolattartás csökkenti a bezártság érzését, enyhíti a stresszt és a szorongást, valamint mérsékli a depresszió kialakulásának kockázatát. A szabadságvesztés ideje alatt lehetőség nyílik az elítéltek személyiségének fejlesztésére és felkészítésükre a szabadulást követő élet kihívásaira. Mivel mindenkinek szüksége van családra és szeretetteljes közegre, kiemelten fontos a családi kapcsolatok erősítése, hiszen ez hozzájárul a sikeres visszailleszkedéshez. A család a legfontosabb támogató hálózat, amely segíti az elítéltek reintegrációját.

5.5. A vallás szerepe a reintegrációban

²² Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) VI. CIKK (1)

²³ Bv. tv. 172. § (1) bekezdés

²⁴ JUHÁSZ Zsuzsanna: *A fogvatartottak családdal, külvilággal való kapcsolattartása*. In: Lege duce, Comitae Familia: Ünnepi tanulmányok Tóthné Fábíán Eszter tiszteletére, jogász pályafutásának 60. évfordulójára, 2017, 221.

²⁵ Bv. tv. 173. § (1)

²⁶ Bv. tv. 194. § (1-2) bek.

²⁷ Bv. tv. 203/a §

Magyarország Alaptörvényének VII. cikk (1) bekezdése alapján mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához.

A büntetés-végrehajtási intézetekben a fogvatartottak számára gyakran elérhetőek vallási vezetők által nyújtott lelki szolgáltatások, például istentiszteletek, tanácsadás és vallási oktatás. A lelkészek együttműködnek a reintegrációs tisztekkel, pártfogókkal és pszichológusokkal annak érdekében, hogy az elítéltek minél hatékonyabban térhessenek vissza a társadalomba törvénytisztelő állampolgárként. A fogvatartottak részt vehetnek vallási ünnepekhez kapcsolódó eseményeken, amelyek alkalmat nyújtanak az elmélyülésre és a közösségi élmények átélésére. Számos vallási szervezet kínál rehabilitációs vagy önismereti programokat is a fogvatartottaknak.

A Miniszteri Bizottság Európai Börtön szabályokról szóló R/2006/2 ajánlásának 29.1. pontja²⁸ alapján a fogvatartottak gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadságát tiszteletben kell tartani. A 29.2. pontja rögzíti, hogy amennyiben gyakorlatilag véghezvihető, a börtönrezsímet úgy kell megszervezni, hogy a fogvatartottak számára engedélyezzék vallásuk gyakorlását, és meggyőződésük követését, az adott vallás vagy ideológiák elismert képviselői által tartott istentiszteleten vagy gyűléseken való részvételt, valamint vallásukkal vagy meggyőződésükkel kapcsolatos könyvek vagy irodalmi művek tulajdonban tartását.

A büntetés-végrehajtási intézetben zajló vallásgyakorlás szerepének három megkülönböztetési módja ismert:

- Az alkotmányos megközelítés alapján a börtönben zajló vallásgyakorlat egy speciális élethelyzetben a vallásszabadság gyakorlását jelenti.
- Más megközelítés szerint a vallásgyakorlás a reintegrációval mutat szoros összefüggést.
- Az egyházak nézőpontjából a téma teológiai megközelítéséről beszélhetünk.²⁹

A Bv. kódex 164.§ (7) bekezdése rögzíti, hogy az elítéltek reintegrációjának elősegítése érdekében a büntetés-végrehajtási szervezet igénybe veszi a Börtönlelkészi Szolgálat tevékenységét. Ez alapján igazolható a társadalomba történő visszailleszkedés és a lelkészi szolgálat közötti kapcsolat kialakítására irányuló jogalkotói törekvés.

A hit, a vallás jelenléte egyrészt reményt ad a zárt intézeti körülmények között, másrészt egy értékrendszert alakít ki az egyénben, ugyanis a vallásos meggyőződéshez kapcsolódik, hogy a vallásos ember elutasítja azon magatartási mintákat, amelyek a bűnelkövetéssel állnak összefüggésben.³⁰

A lelkészi foglalkozások egyéni formája hasonlóan zajlik, mint a pszichológusi vagy nevelői meghallgatások, az adott rend szerint. Sokkal gyakoribb azonban a csoportos forma, amely magában foglalja a lelki gyakorlatokat, zenés istentiszteleteket, egyházi ünnepekhez kapcsolódó lelki előkészületeket, valamint a bibliaórákat, amelyek az érdeklődő fogvatartottak számára kínálnak közösségi és elmélyülési lehetőséget.

A fiatalokorúaknál a bizalom kiépítése különösen nagy jelentőséggel bír. Felnőtt elítéltek esetében a bizalom kialakulása rendkívül nehéz, és gyakran a szabadságvesztés ideje alatt szinte teljesen hiányzik. Ezzel szemben a fiatalok, a kezdeti bizalmatlanság és tartózkodás leküzdése után, gyakrabban bíznak meg egy közvetlen nevelőben, megnyílnak előtte, és őszintébbé válnak vele szemben.

²⁸ Európa Tanács, Európai Börtön szabályok, Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága által, 2006.január 11-én elfogadott, R 2006/2. Ajánlása, 29.1. pont.

²⁹ TIHANYI Miklós: Bűn – Hit – Szabadulás: A vallás szerepe a büntetés-végrehajtásban. *Magyar Rendészet*, 21(3), 181.

³⁰ TIHANYI: i.m., 182.

5.6. Szabadulásra való felkészítés

A társadalomba való visszailleszkedés, mint végső cél, már a fogvatartott befogadásától kezdve meghatározó szempont kell, hogy legyen. Ennek megfelelően a szabadságvesztés időszaka tekinthető egyfajta felkészülési időnek, amely során a szabadulásra való felkészítést végző csoport a problémák feltárására, azok megoldására, az ismeretek átadására, tanácsadásra, valamint a készségek fejlesztésére fókuszál. A büntetés-végrehajtás és az utógondozás feladatai szorosan összefonódnak, egymást kiegészítve szolgálják a reintegrációt.

A büntetés végrehajtás célja – annak elősegítése, hogy az elítélt szabadulása után a társadalomba beilleszkedjék és tartózkodjék újabb bűncselekmények elkövetésétől – csak részben valósítható meg a végrehajtás ideje alatt. Az utógondozásra vár már a feladat, hogy a büntetés-végrehajtás során kialakított pozitív készségek realizálását, a reszocializációt – vagy amint a nyugati kriminológiai irodalom használja az utóbbi években, az integrációt – biztosítsa.³¹

A hatályos szabályozás szerint az utógondozás célja az, hogy a szabadságvesztésből szabadultnak segítséget nyújtson a társadalomba beilleszkedéshez és az ehhez szükséges szociális feltételek megteremtéséhez. A szabadságvesztésből szabadult elítélt segítséget és támogatást kérhet, különösen a munkába állásához, a letelepedéséhez, szállás biztosításához, a megkezdett tanulmányai folytatásához, gyógykezeléséhez és gyógyító eljáráshoz. Az utógondozást ez ügyben a pártfogó felügyelő végzi, a helyi önkormányzatok, a munkáltatók, a karitatív és öntevékeny szervezetek közreműködésével.

A büntetés-végrehajtási hatóságoknak szorosan együtt kell dolgozniuk a szociális szolgálatokkal és azokkal a szervezetekkel, amelyek kísérik és segítik a szabadult fogvatartottakat abban, hogy megtalálják a helyüket a társadalomban, különösen a családi élet újrakezdésével és munka találásával. Ezen szociális szolgálatok és szervezetek képviselői számára biztosítani kell, hogy mindenkor bejuthassanak a büntetés-végrehajtási intézetbe, amikor az szükséges és megbeszéléseket folytathassanak a fogvatartottakkal annak érdekében, hogy segítsék felkészülésüket szabadulásukra és megtervezzék a büntetés letöltése utáni segítségnyújtást.³²

6. Záró gondolatok

Alapvető feladat a bűnmegelőzésre helyezni a hangsúlyt, tehát megakadályozni azt, hogy egy fiatal eleve elkövessen egy bűncselekményt. Elsősorban ez a szülőkre váró feladat lenne, de ha ez nem áll rendelkezésre valamely okból kifolyólag, akkor fontos szerep hárul a gyermekvédelem területén közreműködő intézményekre, szervezetekre, úgy, mint a pártfogó felügyelői szolgálatra, gyámhatóságokra és egyéb civil szervezetekre, sőt az oktatásban, nevelésben résztvevő óvodai, iskolai pedagógusokra is. A szabadulást követően a korábban működő kontrollmechanizmus gyakorlatilag megszűnik. Éppen ezért a társadalmi reintegráció szempontjából elengedhetetlen egy jól működő utógondozói rendszer kiépítése. Ezen túlmenően alapvető szükség van egy komplex segítő hálózat kialakítására, amely a fiatalot közvetlenül a szabadulás előtt és után is támogatja. Ez a támogatás magában kell, hogy foglalja a lakhatás megoldásában, az iskoláztatásban, a munkakeresésben, valamint az önálló élet megkezdésében nyújtott segítséget. Szintén fontos szerepet játszik a társas kapcsolati háló

³¹ PÁL Ildikó: *Nyitott szellemben, Börtönügyi Szemle* 1998/1. szám, 20.

³² Európa Tanács, Európai Börtön szabályok, Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága által, 2006.január 11-én elfogadott, R 2006/2. Ajánlása, 107.4,107.5. pontja.

építésének elősegítése és a különböző szolgáltatásokhoz való hozzáférés biztosítása. Mindez lehetőséget teremthet arra, hogy a fiatal egy olyan életutat válasszon, amely valós és tartós alternatívát kínál a bűnözéssel szemben.